

BUGÜNKÜ İNGİLİZ DRAMI*

A. R. HUMPHREYS

İstanbul Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Şubesi Rektörlerinden

Bir rejisör ümit verici bir dram yazarına bir vakitler şu öğüdü vermişti : " Üç perdelik bir piyes yazdığınız zaman, ilk perdede seyirciye ne yapmak niyetinde olduğunuzu söyleyin, ikinci perdede bunu yapmakta olduğunuzu gösterin, üçüncü perdede ise yapmış olduğunuzu söyleyin,,.

Bugünkü dram, evvelce size anlatmak şerefine erdiğim şiirden daha çeşitli olduğuna göre benim de metotlu hareket etmem doğru olur. Şu halde plânım: seyirci, sahne ve dram yazarı bakımından İngiltere'de son elli yıl içindeki dramı anlatmak olacaktır. Önce dramın genel durumu, örf ve âdetler komedisi, Ibsen'in yolundan giden tartışma dramı, ve Ibsen'den ayrılan hayâl dramı üzerinde duracağım. Sonra kendi başına bir konu olan Bernard Shaw'u ve nihayet 1930-40 arasında görülen eğilimleri ele alacağım. Birinci perde bu kadar.

Edebiyat çeşitleri içinde en sosyal olanı dramdır. Şiir ve romanda tek bir yazar kendi duygularını tek bir okuyucuya söyler. Etki yalnız dimağda kendini gösterir. Dramda ise üç unsur vardır: dram yazarı, seyirci ve sahne. Acaba 1890'da İngiliz dramı, dram yazarları, seyirci ve sahne bakımlarından ne durumdaydı ? Size tam bir fikir vermek üzere önce seyirci ile sahneyi, anlatmalıyım.

Başka yönlerden çok verimli olan ondokuzuncu yüzyıl ta son günlerine kadar anıya değer bir piyes vermemiştir. Ondokuzuncu yüzyılın bir çok şairleri piyesler yazmışlarsa da bunlar hayattan doğma piyesler değillerdi. Shaw'un "Pygmalion,, adlı piyesindeki, her bakımdan insan vasıfları gösteren ve halkın dilini konuşan çiçekçi kız Eliza gibi sahici bir şeye Victoria dramında raslanmaz. Dramın dinamik bir kuvvet olarak yeniden doğuşu ancak 1890'dan sonraki elli küsur yıl içinde olmuştur.

Bu yeniden doğma sırasında gerek sahne gerek seyirci yeniden meydana gelmiştir. Önce bu elli yıl içinde seyirciyi gözden geçirelim. Çünkü, Wordsworth'ın dediği gibi, bir şairin kendisinden duyulacak zevki kendisinin yaratması gerektiği kadar tiyatro yazarının da aynı şeyi yapması gerektir.

Bu elli yıllık dram yazarı-ve-seyirci tarihi bir bakıma, dram yazarının, sansör ve seyirciyi gerçek olaylarla karşılaştırmak için gösterdiği gayretlerin tarihidir. Eğer sansör ve seyirci gerçeğin çirkin olduğunu

* Fakültemizde geçen ders senesi başında verilen bir konferanstır.

söylerse bunun cevabı Shaw'un sözlerinde hazır. Shaw, "Fanny's First Play: Fanny'nin İlk Piyesi,, (1911) adlı eserinde Margaret Knox'a şöyle dedirtir: "Gerçek, oldukça kaba ve çirkindir. Fakat yine de muhteşem bir şeydir. Sahici ve insanı tatmin eden bir şeydir,,. Hal tercümesini yazan Frank Harris'in dediği gibi, daima en çok savaşlar safında bulunan Shaw, tabii olarak her zaman savaşın ortasında bulunur. Başka yönlerden önemi olmayan "Fanny'nin İlk Piyesi,, insanların zamana uyabilmeleri için arasıra darbe yemeleri gerektiği şeklindeki samimî sözü yüzünden eğlenceli bir piyestir. Fanny bir piyes yazan genç bir kızdır. Birisi bu piyesin, babasına manevî bir darbe olacağını söylüyor. Fanny şöyle cevap veriyor: "Piyesin babama manevî bir darbe olmasının zararı yok. Böyle bir darbe ona iyi gelir. Gençlerin, yaşlılar için yapabileceği şey ancak budur, onları darbelemek ve zamana uymalarını sağlamak,,.

Shaw ile arkadaşları anlıyorlardı ki her hangi bir şey, İngiliz hayatını örten ve fikirlerin mayalanmasını önliyerek onu sersemleştiren fena havadan, o cansız itibar duygusundan daha iyi idi. Granville Barker'in "Voysey Inheritance: Voysey Mirası,, adlı eserindeki kahramanlardan biri gibi, dram da " Zulme karşı! - riyakârlığa karşı! - can sıkıntısına karşı! - mesut İngiliz yuvasına karşı! " isyan etti. Shaw der ki: "Gençlik ,, der " başka sebeple değil de sırf herkes yapıyor diye herkesin yaptığını yaparak, iyiyi kötüyü, cesareti ve korkaklığı bilmeden beşikten mezara sürükleneceğine, uygunsuz hareketlerde bulunup polis tarafından yakalanmakla ve bir ay ağır işe gönderilmekle ruhları uyanın daha iyi. Ölü insanların ortalıkta dolaştığını görmekten nefret ederim, bu, tabii bir şey değildir! Halbuki bizim itibarına düşkün orta sınıf halkımız bacaklarından asılmış koyunlar kadar ölüdürler,,.

Shaw ve diğerlerinin öğretici eserleriyle seyirci kitleleri yavaş yavaş bilgi kazanmaya ve sansür azalmaya başladı. Dar kafalılar Shaw'u ahlâka aykırı olmakla suçlandılar. Fakat o bu ithamı kabul ederek Onlara meydan okudu. Parlamento üyelerinden birine, " Genel olarak ben alâde bir dram yazarı değilim, ,, demiştir. " Ben ahlâk ve inançlara aykırı piyesler yazan bir uzmanım. Ben şöhretimi, halkı ahlâk prensiplerini yeniden gözden geçirmeye zorlamak için yaptığım devamlı mücadele ile kazandım... Yerleşmiş âdetlere uymayan her şey ahlâka aykırıdır. Ahlâka aykırı bir hareket veya bir doktrin muhakkak bir günah demek değildir. Tersine, düşünce ve yaşayışta atılan her ileri adım çoğunluğu kazanıncaya kadar ahlâka aykırı diye tarif edilir,,.

Denebilir ki tiyatro, bazı tahditlere bağlı olmakla beraber, fikirlerin yayımında roman kadar etkili bir vasıta. Sahnenin böyle itibar kazanmasıyla beraber gördüğü rağbet de artmıştır. Gerek Londra'da gerekse eyaletlerde dram sevenler repertuar tiyatroları kurdular. Bunların prensipleri piyesleri sık sık değiştirmek ve dikkatlerini gelecek kâr üzerinde değil, piyeslerin iyi olması üzerinde toplamaktı. Reper-

tuar tiyatroları her çağ ve her okulun dramlarını hemen hemen herkesin görebilmesini mümkün kılmıştır. Bazı hallerde, ve meselâ Dublin'de Abbey tiyatrosuyla Manchester ve Birmingham repertuar tiyatrolarında olduğu gibi, bu gibi tiyatrolar millet tiyatro okulları ve bölge tiyatro okullarının meydana çıkmasına sebep olmuştur. Bu tiyatrolarda her zaman profesyonel tiyatrolardan beklenmiyen piyesler —Ibsen'in Strindberg'in, Maeterlinck'in, bugünkü Alman ekspresyonist okulunun, Ernst Toller'in ve Karel Capek'in, Yunan'lıların, Orta çağların piyesleri ve son beşyüz yıllık İngiliz dram geleneği içinde meydana gelmiş piyesler — temsil edilmiştir.

Repertuar hareketleri halkın olgun tiyatro eserleri için duyduğu açlığı doyurmıya yetmez. Dram festivalleri gelişmektedir. Stratford'da ve Londra'da Shakespeare festivalleri yapılmaktadır. Birmingham repertuar kumpanyasının kurduğu ve orta çağlardan bugüne kadar her çağı temsil eden bir seri piyesin oynandığı yazlık Malvern festivali vardır. Yine yaza mahsus olan Canterbury festivali müzikle dramı birleştirir. Belki en dikkate değer faaliyet "İngiliz Tiyatro Birliği,, denen kurumun gördüğü iştir. Bu Kurum 1920'de kurulmuş ve çok gelişme göstermiştir. İngilizler amatör müzik ve tiyatrosundan her zaman hoşlanmışlardır. Tiyatro birliği kasaba ve köylerde yüzlerce tiyatro grupları meydana getirmiş ve bunları, eserleri sahneye koymak, oyunu idare etmek, hattâ bir çok hallerde kendi piyeslerini kendileri yazmak suretiyle çalıştırmıştır. Napoleon İngilizlere tüccar millet demişti, Tiyatro Birliği bu sözü amatör aktörler milleti haline getiriyordu.

Tiyatro seyircisi üzerindeki sözlerimi, sizleri 1943 Ağustosuna gibi yakın bir tarihe getirerek bitireceğim. Bu tarihte tanınmış iktisatçı Lord Keynes idaresinde henüz yeni kurulmuş olan "Müzik ve Sanatı Teşvik Derneği,, nin gördüğü iş hakkında aşağıdaki sözler yazılmıştı. Yazan, hem dram yazarı hem tenkitçi olan Ashley Dukes'tur. Göreceksiniz ki Derneğin faaliyetlerinin en ilgi veren tarafı, fabrikaları dolaşan tiyatro faaliyetidir-yani tiyatroyu halka indirmek işi. Dukes şöyle der: "Yeni kurulmuş olan ve askerî fabrikalardaki işçilere oyunlar vermek için dolaşan misafirhane kumpanyaları... büyük bir kısmı bir sahne eseri hattâ bir bale görmemiş olan yepyeni bir seyirci ile karşılaşmaktadır. Bunların gösterdikleri hayret ve heyecan dikkate değer. Örnek olmak üzere Ibsen'in "Hedda Gabler,, ini verebiliriz. Bu eser yüzlerce defa oynandıktan sonra bugün hâlâ memleketi dolaşmaktadır... Bu piyese bugüne kadar müzeli bir eser gözüyle bakılıyordu.... Bugünkü seyirci, eserin dram çeşitini ve temsil ettiği toplumu canlı bir ilgiyle karşılamaktadır.,,

Sahnenin göreneklerden kurtarılması üzerinde bir kaç söz söyleyelim. Seyirci gibi sahne de yeni drama uyacak şekilde yeniden yaratılmıştır. Projeksiyon ışığı içinde, sahnede etki uyandıracak bir düğüm noktasına giderek kuvvetini "yıldız,, rolleri üzerinde toplıyan ve böyle-

likle 1890'da gerçek olaylar ve gerçek hayatla ilişini kaybeden tiyatro sanatını, bir çok öncüler artık bir yana atmış bulunuyorlar. Bugünkü sahnenin istediği řey sadelik, samimiyet ve açıklıktır. Bugün sinema da aynı mesele karşısındadır. Bu devrimin ilk öncülerinden biri Elizabeth devri bilginlerinden olan ve Shakespeare piyeslerini, 1895'ten, başlıyarak sadelik ve sūratle Elizabeth devri tarzında sahneye koyan William Poel'dir. Yenilik yaratanların en önemlisi, tanınmış kadın aktör Ellen Terry'nin ođlu Gordon Craig'dir. Craig sembolik ve manalı ışık, karakter gurupları üzerinde, ve oyunu basamak ve merdivenler vasıtasıyla çeşitli yüksekliklerde oynatmak suretiyle sahne şekli üzerinde denemeler yaptı. Bu gibi hafif şekil değişikliklerinin etkisine önem vermekle sahne eseri "temizlenmiş,, oluyordu. Craig'in başladığı geleneği Cambridge'de "Festival,, adındaki tiyatro bir çok yıllar devam ettirdi. Buranın mūdūrū olan Terence Gray, gōreneđe aykırı her řeyi, hattā maske bile kullandı. Bařka tanınmış bir tiyatro olan kūuk Norwich kasabasındaki Maddermarket, tipik Elizabeth devri sahnesinde oynanan Elizabeth devri eserleri üzerinde durdu.

Bunlarla beraber Rusya ve Almanya'daki ekspresyonist teknikle diđer sahne tekniklerinin kuvvetli etkisi altında kalan diđer atılğan kimseler sahneye yeniden hayat verdiler. Bilhassa Shakespeare'i yeniden ele aldılar, basit perde önünde Shakespeare, tahtadan kūbik biçimde tertiplenmiř řekiller arasında Shakespeare, maskeler ve eskilerin tragediya ayakkabılarıyla oynanan Shakespeare, bugünkü kıyafetle oynanan Shakespeare. Zamanımızın ekspresyonist ve sembolik piyesleri - Capek'in "R.U.R.,, Elmer Rice'in "The Adding Machine: Hesap Makinesi,, O'Neill'in " The Hairy Ape: Kılıy Maymun ,, nu ile "The Great God Brown: Būyūk Tanrı Brown,,u, Eliot'un "Murder in The Cathedral: Katedralde cinayet,, i, W. H. Auden'in " The Dance of Death: Ölümün dansı,, ile "The Dog Beneath The Skin: Derinin Altındaki Kōpek,, eserleri, Sean O'Casey'nin "The Silver Tassie: Gümüş Tas,, ı ile "Within The Gates: Kapıların içinde,, si ve J. B. Priestley'nin "Johnson Over. Jordan: Ūrdūn'ū geçen Johnson,, u - bu sade ve sembolik bir řekil gūzelliđi olan sahnede oynanmıřlardır.

Seyirci, sahne ve dram yazarı diye ūe ayırdığım konumun iki noktası üzerinde konuştum. Őimdi dram yazarları üzerinde durmak sırası gelmiştir. Burada kaba taslak şekilde mantıkī bir gelişme gōrūyoruz - bir başlangıç noktası olan sosyal komedy, sosyolojik realism şeklinde bunun karşılığı, ve bunun da karşılığı olan sembolik piyesler. Bu, kaba taslak bir plāndır. Fakat, tabiū, bir bakıma bu sınıfların bir kaçına birden girebilecek bir çok piyeslerle bunlar arasına hiç giremeyecek olan bir çok piyesler vardır.

Bugünkü İngiliz dramı ilk başarısını Oscar Wilde'ın (1856-1900) eserleriyle sosyal komedide kazanmıştır. Artık pek az tanınan bir avuç komedisi ve "The Importance of Being Earnest,, adındaki fevkalāde

komedisiyle Wilde sosyal komediyi, yüzyıl önce yaşamış olan Sheridan'dan beri çıkamadığı bit yüksekliğe çıkarmıştır. "The Importance of Being Earnest,, — " ağır başlı kimselere mahsus sudan bir komedi,, — çok neşeli bir fars havası yaratan karakterlerin ağzından birbiri arkasına kolaylıkla dökülen nükte, mizah, hiciv ve hazırcevaplıktan meydana gelen bir komedidir. İngilizcede bir kaç tane mükemmel denecek komedi vardır: "The Importance of Being Earnest,, çok hoş kelime buluşları, renk renk ve zeki alaycılığıyla bunlar arasında yer kazanır. Sosyal komedi geleneğini Wilde'dan sonra "The Cassillis Engagement: Cassillis'in Nişanlanması,, (1907) - oğlunu, felâketli olabilecek bir nişandan ayıran bir annenin başarısının derli toplu bir hikâyesi - gibi bir piyesiyle St. John Hankin; ve iğneleyici diyalog ve parlak sahneler yaratmakla usta olan Somerset Maugham (1874'de doğdu) devam ettirmiştir. Maugham'ın en iyi komedileri "The Circle: Halka,, (1923), "Our Betters: Üstünlerimiz,, (1923), "The Constant Wife: Sadık Zevce,, (1926) dır. Maugham'da mükemmel bir deyiş, kendine güvenen bir ustalık ve zamanı iyi ayarlama kudreti vardır. Komedilerinde heyecan ve duygu zenginliği yoktur. Zenginlerin zayıf noktalarını nükte, zarafetle, iğneli iğneli açıp ortaya koyar. 1920 - 30 yılları arasında duyulan inkisara uygun gelen alaylı bir şüphe, parlak bir satır, hareketlerde zariflik ve piyesi yazışında onu tiyatromuzun en usta yazarlarından biri yapan pürüzsüz bir işçilik rağbet kazanmasını sağlamıştır - bir vakitler dört başlıca başarıyı bir arada götürmüştür. 1925 sıraları bu çeşit komediler bakımından zengindi : Frederick Lonsdale (1881'de doğdu) 1920 - 30 arasındaki on yıla, özelliği neşe ve kaygusuzluk olan dört piyes sığdırdı - "Aren't We All?: Bu kadar değil miyiz?,, (1923), "The Last of Mrs. Cheyney: Mrs. Cheyney'nin sonu,, (1928), "On Approval: Denenmek üzere,, (1927) ve "Canaries Sometimes Sing: Kanaryalar bazan öter,, (1929) - Noel Coward da (1899'da doğdu) bir çok başarılarını aynı yıllara topladı - " The Vortex ,, (1924), "Fallen Angels : Düşmüş Melekler ve " Hay Fever: Yaz Öksürüğü ,, (1925) - fakat onun başarıları bugüne kadar sürmüştür. Coward'ın aktör, dram yazarı, rejisör, bestekâr, piyanist, şimdi de film rejisörü olarak büyük kabiliyet gösterdiğini söylemek âdet olmuştur ve muhakkak ki çok kabiliyetlidir. Fakat ben kendi hesabıma yazdığı çeşitli yazılara yeter ilgi duymuyorum. Çok öğülen lirik ve müziği de canımı sıkmaktan başka bir şey yapmıyor. Bunun için onu çabuk geçmek istiyorum* Fakat, kendine has bir kolaylıkla üç günde yazdığı "Hay Fever,, komedisi çok neşeli, hava kadar hafif, kayıtsız, hafiflikten âdeta uçuyor gibi, yine de gerçek bir komedi canlılığı gösteren bir eserdir.

Fakat komediyle iş bitmiyor. 1890'da tiyatrodaki en önemli etki Ibsen'in etkisiydi. Shaw ve diğer dram yazarları, sunî komediye karşı gelerek İngiliz dramının damarlarına Ibsen'i aşıladılar. Ibsen'in eserinin iki yönü - toplum tenkidi ("The Doll's House: Bebeğin Evi,,

"The Enemy of the People: Halkın Düşmanı,,) ve mistik görüşü ("The Master Builder: Usta Yapıcı,, "John Gabriel Borkman,,, "When We Dead Awaken: Biz Ölümler Dirildiğimiz Zaman,,) etkilerini gösterdiler. Ibsen kişinin eskimiş göreneklere köleliğine karşı savaştığıdır. İngiltere'de görülen ilk piyesi "Bebeğin Evi,, idi. Eser 1889'da yarı gizli olarak oynanmıştı ve bunu görenler bugünkü drama yeni bir unsurun girdiğini anlamışlardı. Bir tenkitçi (E. Short: "Theatrical Cavalcade,,) "Ibsen'den sonra,, der, "dram yazarları... kişilerin davranışları ve insan karakterlerinin, sadece hikâye için gerekli malzeme olmadığını anladılar. Shaw'un sözleriyle, Ibsen'den sonra piyesler, açılış, düğüm noktası ve tartışmadan ibaret hale geldi,,. Piyeler, "Fanny'nin İlk Piyesi,, eserinde Mrs. Knox'un, güçlüklerini anlattığı neslin ruh haline uyuyordu: "Şerefli ve imanlı insanlar olmamıza rağmen anlıyoruz ki gerçek bir dinimiz yoktur ve iyiyi kötünden ayıracak halde değiliz. Alışkanlıklarımızdan başka hiç bir şeyimiz yoktur, bunlar da altüst olduğu zaman halimiz neye varacak?,,

Ibsen'den sonra hemen George Bernard Shaw'a geçmekten kaçınmak tabiat kanunlarını altüst etmek gibidir. Bununla beraber, ona başlı başına bir kısım ayırmak istediğim için şimdi bize tartışma dramını veren Ibsen-sonrası hareketinde önemli olan başka bir iki kişiye geçiyorum. Harley Granville Barker (1877'de doğdu) en iyi Shakespeare tenkitçisi ve rejisörü olmakla beraber aynı zamanda bir dram yazarıdır. "Voysey Mirası,, (1905) adlı eseri, babasından kalan ve bir türlü kendisini kurtaramadığı bir dolandırıcılık ağı içine düşmüş genç bir adamın sürükleyici hikâyesi, tipik şekilde realist bir dramdır. Arnold Bennett'in "Milestones,, eseri ahenksiz aile hayatı üzerine başka bir eserdir; burada arka arkaya üç nesil, eskilerin muhafazakârlığı ile karşılaşmak ve buna karşı gelmek zorunda kalmış ve uğraşmaları kendilerinin de duygusuzlaşmasıyla sona ermiştir. Clemence Dane, A, Bill of Divorcement: Boşanma Kararı,, (1921) eserinde tipik bir Ibsen temasını ele almıştır. Burada bir kadın aklını oynatmış olan kocasından boşanma kararı alır, fakat artık ona karşı sevgisi kalmadığı ve başka birisiyle evlenmek üzere olduğu bir sırada eski kocasının aklının başına geldiğini görür. "Boşanma Kararı,, sahnelerinin kudreti ve harp sonrası isyan ruhunu anlatırken gösterdiği haşinlik bakımından dikkate değer. Eserde Doktor Alliot, "Şartların kötü olduğu zamanda ödeviniz boyun eğmek değildir... Şartlar kötü olduğu zaman yapacağınız şey, itirazlara rağmen, hassasiyetinize rağmen, en yakınlarınızın ve en sevdiklerinizin vücutlarını çiğnemek; kalbinizdeki son damla kanı akıtmak bahasına dahi olsa ödeviniz, bu şartların değişmesi için çalışmaktır. Kanunlarınız buna engel oluyorsa kanunlarınızı değiştirmelisiniz. Din buna engel ise dininizi değiştirmelisiniz, nihayet tanrınız sizi önlüyorsa, tanrınızı değiştirmelisiniz,,,'der. Öyle sanıyorum ki 1923 te Os-

manlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetini meydana çıkarıcıları harekete geçiren buna benzer bir ruhtu.

John Galsworthy (1867-1933), eserlerinin şimdi bize mihanikî görünmesine rağmen, tiyatroya canlılık katanların en faal olanlarından biriydi. Hayatı boyunca onu ilgilendiren şey, toplum ve sosyal değişikliklerdi. Tanınmış, seri halindeki romanı "The Forsyte Sağa,, "A Modern Comedy,, hep 1880'den 1920'ye kadar İngiliz sosyal hayatını çizer durur. Piyesleri de tartışmaya sebep olacak sosyal diyagramlardır. "Justice: Adalet,, (1910) sahtekârlık yüzünden hapsedilmiş, bunun aza-biyle günden güne delirmekte olan bir genci gösterir. Nihayet bir tek sözün geçmediği korkunç bir perde olan üçüncü perdede öteki mahpusların hepsine de tesir eden bir çılgınlıkla durmadan höcresinin kapısına vurmaya başlar. Bu sahne o kadar tesirli bir tartışma uyardı ki, o sırada İç Bakanı olan Mr. Churchill hapisane sistemini bir dereceye kadar düzeltti. "Strife: Boğuşma,, eseri de amelî gaye ile oynanmıştır, çünkü grev zamanlarında pek çok defalar temsil edilmiştir. John Anthony adında endüstri sahasında tanınmış bir adamla bir greve önyak olan David Roberts adlı işçi önderi arasındaki şiddetli, uzlaşmaz çatışmayı gösterir. Ne kapitalistler ne de işçiler boyun eğmek ister; sonunda, aylar süren acıklı olaylardan sonra, Anthony ile Roberts'in arkasından, bunların yamakları, daha başlangıçta ileri sürülen şartlar üzerinde anlaşarak boğuşmaya son verirler. Sosyal piyeslere daha yakın zamanlara ait örnekler .George Greenwood'un "Love On The Dole: işsiz Maaşıyla Aşk,, (1935) - endüstrinin doğurduğu sıkıntıları gösteren acıklı bir dram - eseriyle Elmer Rice'ın, adaletin yanlış uygulanmasına karşı bir feryat olan "Judgement Day: Hüküm günü,, (1937) eseridir.

Realizm hakkında da bu kadar. Realizme giden yolu Ibsen çizmişse de başka dram yazarları realizme ve Ibsen'e karşı gelmişlerdir. Bir tenkitçi (T. H. Dickenson: " İngiltere'nin Bugünkü Dramı ,,) "Hatırda kalan eser, içinde sihirli bir hava bulunan eserdir,, der. Fikir dramlarında çok defa Parlâmentodan çıkan bir kanunda veya bir araştırma komisyonunun raporunda bulunan sihir kadar sihir vardır. Sahneye sihiri sokanların en büyükleri Shaw ile beraber İrlanda'h J. M. Synge ve W. B. Yeats'tir. Gününün en büyük şairi alan Yeats (1965 - 1839) İrlanda tiyatrosunda hâkim bir kimseydi; amaçlarını şu sözlerle ifade eder: "Tiyatroyu zihinleri harekete geçirecek bir yer, tıpkı tarihlerinin büyük anlarında Yunan, İngiliz, Fransız tiyatrolarında ve bugün İskandinav-yada olduğu gibi fikrin kurtarılması için gidilen bir yer haline getirecek piyesler bulmak zorundayız. Bunu yapacak olursak, hatırlamalıyız ki güzellik ve gerçek kendi kendilerine yeterler ve bunları yaratmak işi, bir dâvaya güya hizmet için yazılan zararsız yazılardan daha çok yurdumuza hizmet etmektir,, .Yeats'in kendi piyesleri meselâ "The Countess Cathleen: Kontes Cathleen,, ve "The Land of Heart's Desire:

Gönlün Dilediği Ülke,, ve "Cathleen Ni Houlihan,, "The Shadowy Waters: Gölge Sular,, ve "Deirdre,, dada ziyade İrlanda masallarına dayanan çok güzel fakat eski bir güzelliği olan eserlerdir. Onun tiyatroya en büyük hizmeti, kendi eserleri değil fakat 1899'da Paris'de yaşayan J. M. Synge'in İrlanda'ya dönüp yazması üzerinde ayak diremesi olmuştur. Beş yıl sonra Dublin'de tanınmış Abbey tiyatrosunun kuruluşu İrlanda dram hareketine büyük bir hız verdi; ve Synge, Lady Gregory, Lennox Robinson, Sean O'Casey ve başka yazarların piyesleri önce burada görüldü.

Synge ve ondan sonra gelenler drama yeniden sihir katmışlardır. Synge, İrlanda sokaklarında yürüyerek, halkın konuşmasını ve masallarını dinliyerek şiiri ve heyecanı bakımından eşsiz bir dram dili yarattı ve bunu piyeslerine — "The Shadow of the Glen: Vadinin Gölgesi,, "The Playboy of the Western World: Babayığit,, "Deirdre,, ve hepsinden fazla kısa İngiliz tragediyalarının en büyüğü olan "Riders To The Sea: Denize Giden Atlılar,, a—kattı. Synge İrlanda tiyatrosunun kuru Ibsen materyalizminden ayrıldığını görerek bu tiyatro hakkında, meşhur olmuş, bir çok mütalealar yürüttü. "Sahne insan hem gerçek hem neşe bulmalıdır,, . "İyi bir piyeste her sözün bir ceviz veya elma kadar tam tadı olmak gerektir... Biz İrlanda'luların daha birkaç yıl için ateşli, muhteşem ve müşfik bir muhayyilemiz vardır,,. Yaşlı bir köylü kadının altı oğlunun sonuncusunun da denize gidip boğulduğunu gördüğü "Denize Giden Atlılar,, m çok tesirli, derin tragediası, yaşlı bir kocanın karısıyla âşıkını tuzağa düşürmek için yalandan öldüğünü anlatan "Vadinin Gölgesi,, kör bir tenekeciyle kör karısı hakkındaki "Azizlerin Kuyusu,, ve babasını öldürdüğü sanılan bir gencin köy halkı tarafından kahraman mertebesine yükseltildiğini gösteren bir komedi olan "Babayığıt,, de gerçek olaylarla karışık öyle bir sihir vardır ki, sahne bunu tâ Elizabeth devrindenberi görmemiştir. Abbey tiyatrosunda Synge'in yerini 1852'de doğup 1932'de Ölen Augusta Lady Gregory aldı; İrlanda sahnesi için bir çok piyesler yazdı, zengin ve ahenkli bir ifade, eşsiz bir mizah ve neşe ile İrlanda köy hayatını anlattı. Piyesleri sırf komedi zevki veren birer mücevherdir. Bir tiyatro rejisörü olan Lennox Robinson "The White Headed Boy: Ak Başlı Çocuk,, piyesiyle İrlanda hayatına ait zengin bir karakter komedisi verdi, fakat Synge'den sonra en büyük ad 1884'de doğmuş olup hâlâ yazmakta olan Sean O'Casey'nin adıdır. Synge ile Lady Gregory İrlanda'nın kırk yıl önceki hayatını gösterirken O'Casey'nin teması 1916'da, acı sonuçlar veren ayaklanmadan sonraki yıllarda İrlanda şehir hayatıdır. Bu yüzyılın en heyecanlı ve en güzel piyeslerinden ikisi olan "The Shadow of the Gunman: Tüfekçinin Gölgesi,, (1923) ve "The Plough and the Stars: Sapan ve Yıldızlar,, (1926), muhayyileye derinlik veren realist bir dille, ayaklanmanın kendini anlatır. O'Casey şöyle yazar: "Ben bir kira evinde doğdum ve kira evlerinde oturanların hayatlarını yazarım,,. Çizdiği sah-

neler çirkin, karakterler de çok defa aşağılıktır, değersizdir. Fakat şiiri sayesinde piyesleri, Hardy'din sözleriyle, "en aşağı şeyler arkasında gizlenen,, bir büyüklük kazanır. Yukarıki iki piyese bir de kenar mahallelere ait, komedy ile tragedia karışık bir hiciv olan "Juno and the Paycock,,u (1926) eklemeliyiz. O'Casey'nin elinde Dublin kira evlerinin hayatı ölmez bir heyecan kazanır.

Hayalî bir realizmle başlayan O'Casey ekspresyonizm ve sembolizme doğru bir gelişme gösterdi. "Gümüş tas,, (1929), Heegan adında, harbe gitmek üzere olan genç bir atlet hakkındadır. Gençlik hayatına ve zaferlerine ait sahnelerden ve savaş alanından sonra insanlık, ölümün hükmü altında bir hiç derecesine düşer. Sonunda Heegan sakat bir halde hastahane yatmaktadır - bu, dünyanın sakat hale gelişinin bir sembolüdür. Harp sahnelerinde, ekspresyonistlere has taraflar vardır. Bundan sonraki piyesi " Kapılar İçinde ,, (1934) piyesinde O'Casey tam bir sembolik olur; artık realizm kalmamıştır; bunun yerini İrlanda dram yazarlarında tabiiymiş gibi görünen şiir ve sihir almıştır (hattâ Shaw bile realizmden mistikliğe geçmiştir). Bir tenkitçi, "O'Casey,, der, "yaşama üzerinde yazmaya çalışır; güzel ile çirkinin, iyilikle günahın bu kadar tuhaf bir şekilde karıştığı bir dünyada yaşamaktan insanın ne duyduğunu araştırır,,. (Short: Theatrical Cavalcade). "Kapılar İçinde,, piyesinde bir parkta hayal kuran bir kimse hayatı ve ölümsüzlüğü düşünür; düşündeki çiçeklerle insanlar, karşısında hareket edip dansederler. "Kapılar İçinde,, piyesinde (ilk piyeslerinden farklı olarak) vaka yoksa da değişik ve heyecan veren bir şiir vardır ve geçen elli yıl içinde dramın, Elizabeth devri yazarlarının anladığı mânada şiire değil fakat tiyatroya yüksek heyecan verecek düzgün ve ahenkli dile doğru gitmek için nasıl inatlı bir gayret gösterdiğini hatırlatır. Nazım üzerinde de bir çok denemeler yapılmıştır.

Yaşayan şairlerden T. S. Eliot bilhassa "Katedral'de Cinayet,, eserinde başarı elde etmiştir. Bu eser 1935'de Canterbury festivali için yazılmış, sonradan Londra'ya getirilmiş ve memleketin her tarafında oynanmıştır. Eliot eskidenberi, tiyatro için çeşitli nazım örneklerinden ibaret bir dil meydana getirmek merakındaydı. İngiltere tarihinde meşhur bir olayın, ikinci Henry'nin emriyle 1170'de baş peskopos Thomas a Becket'in öldürülmesinin hikâyesi olan "Katedral'de Cinayet,, serbest fakat ağır başlı nazım şekilleri ve düşüncelerdeki derinlik bakımından ilgi vericidir. Dünyevi kuvvetlerle manevî kuvvetlerin birbirine ilgisini etkili şekilde gösteren temsilî bir hikâyedir. W. H. Auden gibi genç şairler de, halk ile iç hayatı anlatan bugünün şairi arasındaki boşluğu elden geldiği kadar doldurmak gayretiyle nazım-dramlar yazmışlardır. Auden'in "Ölümün Dansı,, (1933), "Derinin Altındaki Köpek,, (1936) ve "Cep-hede,, (1938) piyesleri daha ziyade nazımla yazılmış, anlaşılması güç bir felsefesi olan ve bugünkü hayatı hicveden ekspresyonist piyeslerdir. 1930-40 yıllarının karışık ve sallantıda duran medeniyetini ifade

etmek için maske, bale, caz, radyo ve sinema tekniği kullanarak, sembolik parçalar serisi halinde, bugünkü hayatın acayip kaleidoskopunu anlatırlar.

Buraya kadar George Shaw hakkında pek az şey söyledim. Çünkü önce daha az önemi olan yazarların yerini belirtmek istedim. Fakat Shaw'un eserleri olmaksızın, bugünkü İngiliz dramının, bir avuç piyes ayrı tutulacak olursa, ortadan yukarı çıkamıyacağını söylemek lüzumsuzdur. Shaw 1856'da Dublin'de doğmuş ve başlıca iki eğilimini - fakirliğe karşı nefret, güzel müzik sevgisi - oldukça fakir bir aile içinde geliştirmiştir. 1876'da Londra'ya gitmiş, romanlar yazmış ve tartışma birliklerine katılarak bu yolda kabiliyetini işletmiştir. Sosyalist Fabian Derneğinde edindiği dostlardan Shaw, kendisine bütün rakipleri arasında bir üstünlük kazandıran bir iktisat bilgisi aldı. İlk piyesi olan "Widowers' House: Dul Evleri,, (1892) eserinde kirli, fakir mahallelerindeki evler, ve ev sahipleri üzerinde durur. "Mrs. Warren's Profession: Mrs. Warren'ın Mesleği,, (1898'de basılmış, 1902'de yayınlanmıştır) iktisat bakımından fahişelerin durumunu inceler; bunun önsözünde (Shaw'un önsözleri parlak polemiklerdir ve çok defa piyesleri kadar değerlidirler) çok önemli bir açıklamada bulunmuştur: "Güzel sanatların, ahlâk üzerinde dünyanın en kurnaz, en kandırıcı, en etkili propaganda âleti olduğuna inanıyorum. Yalnız insan davranışlarının teşkil ettiği örneği bundan ayrı tutmalıdır. Fakat sahne lehine istisnayı da bir tarafa bırakıyorum; çünkü tiyatro, gerçek hayattan bir şey anlamayan, görmez ve işitmez insan kalabalığına, insanların davranışlarına dair örnekler, onların anlayabileceği hale getirdiği örnekler, vererek tesir eder.,,

Bunun için Shaw sosyolojinin bir çok yönlerini ele almıştır - mal sahipleri, doktorların sahtekârlığı ("The Doctor's Dilemma: Doktorun Müşkülü,,), din adamları ("Candida,,), İrlanda meselesi ("John Bull's Other Island: John Bull'un Öteki Adası,,), kültürel karışıklık ("Heart-break House: Derd Evi,,), kudret arkasında koşma ("The Millionaire: Bayan Milyoner,,) ve bugünkü politika ("The Apple Cart: Elma Arabası,,, "Too True To Be Good: İyi Olamıyacak Kadar Doğru,,, "Geneva,,). İlk eserleri daha çok sosyaldir ve parlamento raporlarıyla Fabian'ların Ibsen'in sosyal tahlil geleneği içinde yaptıkları incelemelere daha yakındır. Shaw geliştikçe (ve ömrünün 88 yılı boyunca gelişmiştir), bir peygamber haline geldi. Bununla geleceği bildiren bir insan değil (fakat Shaw çok defa bunu da başarı ile yapmıştır), daha ziyade sonsuzluk içinde insan hayatını gören bir insan demek istiyorum. Shaw, bir bakıma dram yazarlarımızın en dindar olanıdır - tanınmış herhangi bir din için söz söylediğinden değil, fakat mistik bir hayal için yaşadığından. En yeni piyeslerinden biri olan "The Simpleton of the Unexpected İşles: Beklenmedik adaların budalası,, eserinde karakterlerden biri şöyle der: "Ülkümüz güzel ve iyi bir dünya yaratmak olmalıdır. Bu iyi ve güzel

dünyayı kurmanın, görebileceğimiz işlerin en iyisi ve uğraşmaya değer tek din ve siyaset olduğuna inanmalıyız,,. Shaw yalnız toplumun değil fakat sonsuzluğun da hizmetinde çalışan bir moralisttir. Büyük İngiliz yazarları içinde onun, felsefesi olmadığı için yerdiği Shakespeare'i değil de allegorik yazılar yazan Nonconformist hıristiyan Bunyan'ı beğendiğini söylemek yanlış olmaz sanırım. " Man and Superman: İnsan ve Üstün- insan,, eserinin önsözünde "Bunyan, dünyanın, kendi anladığı mânadaki amacını benimseyerek fazilet ve cesarete eren bir meydan vazidir,, der ve şöyle devam eder: "Hayatta gerçek zevk budur, insanın büyük dediği bir amaç uğrunda kullanılması; süprüntü yığına atılmadan önce iyice eskimek; dünya kendini, sizi mesut etmiye hasretmediği için söylenen, mızımız, dertli, bencil bir insan olacak yerde bir tabiat kuvveti olmak,,.

Düşüncesinin bu yönü — dramlarına diğer bir çoklarında bulunmayan bir genişlik, ruh ülkesinde bir genişlik verdiği göre bu yön hepsinin önemi isidir — kendisinin " metabiolojik,, dediği tarzda " İnsan ve Üstün — insan,, ve " Methusaleh'e dönüş,, eserlerinde ifade buldu. İlk olarak 1905'de yayınlanan " İnsan ve Üstün — insan ,, piyesinde hafif bir aşk teması içinde Don Juan karakterini ele alarak onu cinsî tahrikler konusu üzerinde konuşturan bir iç piyes vardır. Eser, " yaratıcılığın gelişmesinin dram şeklinde bir hikâyesidir ve amacı, sadece şahsî isteklerin, veya hayatın son günlerinde uygun arkadaşlar bulmak isteğinin, yerine getirilmesi değil, fakat insanlığı, ırkı yükselterek şimdi insan üstü kabul edilen hale getirmeye teşvik etmektir,,. Methusaleh'e Dönüş,, (1932'de yayınlanmıştır) bu temayı daha da ileri götürür: İnsanın ilk yaratıldığı günden, bundan 30,000 yıl sonrasına, kendisini kısa hayatın sınırlarından kurtarıp, bedeninin engelleri üstünde zekâ ülkesine yükseldiği zamana kadar gidişini gösteren bir düştür. Piyes-hayatın başlangıcı prensibi olan Lilith adındaki kimsenin çok güzel bir sözüyle biter; burada Lilith insanın, onu daima gelişme halinde bulunduran, sonsuz hoşnutsuzluğunu, hiç bir şeyi yeter görmezliğini gözden geçirir: " Hepsinden iyi olan şey ,, der, " insanların hâlâ hoşnut olmayışlarıdır; kendimi ikiye bölüp kadın ve erkeği dünyaya attığım gün onlara verdiğim hız bir milyon amaca vardıktan sonra da hâlâ onları etten uzaklaşıp hayatın maddeden kurtulmuş zekâ girdabına doğru koşturmaktadır, bir son olmıyan yer ancak orasıdır; hemekadar bu girdabın milyonlarca yıldızlı evlerinin bir çoğu boş, bir çoğu da henüz yapılmamış halde ise, hernekadar geniş ülkesi dayanılamıyacak şekilde ıssız ise de, attığım tohum bir gün bunu dolduracak ve en uzak sınırlarına kadar oraya hükmedecektir,,.

Bu söz Shaw hakkında iki noktaya işaret ediyor. Biri onun zihnî meselelere ihtirasla bağlılığı; öteki sonsuz rahat bilmezliğidir. Onun esas vasıflarını anlamak için bu iki nokta üzerinde bir az durmam gerektir.

Zihni meselelere ihtirasla bağılı oluşu onun için hem bir kuvvet hem de bir zayıflık kaynağıdır. Eserlerine fikir derinliği vermesi bakımından bir kuvvet kaynağıdır; Shaw'un gerçekten insan görünen karakterler yaratmasına, ve nihayet bizim en derin tutkularımız olan tutkuları temsil etmesine engel olması bakımından da zayıflık kaynağıdır. Onun karakterleri fikirleri aksettiren birer yüzdür, başka dram yazarlarının et ve kanından daha göz kamaştırıcı hayallerdir, fakat yine hayaldirler. "Pygmalion", da fonetik profesörü Higgins'in öğrencisi çiçekçi kız Eliza'ya söylediği sözlerde bir ipucu buluyoruz: "Benim hayatımın kuruluşuna ve sıkıntısına dayanamıyorsan sokağa dön... Sokak hayatı çok güzel bir hayattır! Gerçek, ılık, heyecanlı; en kalın derinin altından bile duyulacak bir hayat; hiç bir gayret ve emek harcamadan bu hayatı tadabilir, kokuyabilirsin. Fen, edebiyat, klâsik müzik, felsefe ve sanat gibi değil,. Fakat en yüksek hayat "etten sıyrılmaya amacı,, olmalı, soğuk ve sıkıcı olmamalıdır. Hayatın gerçekliğine bizi inandıran şeyin onun soğukluğu değil de sıcaklığı olduğu büyük dramların, Shakespeare, Marlowe, Synge'in dramlarının özüdür. Shaw'un büyüklüğünde insanlıktan ayrı, insanlığın üstünde bir yıldız soğukluğu vardır ve onun büyüklüğü karşısında bir çeşit korku duyarız.

Fakat mistik ilhamları onu çağdaşlarından hiç birinin ulaşmadığı bir yüksekliğe çıkarır. "Methusalem'e Dönüş", piyesindeki son sözler, "St. John",un sonu ve diğer piyeslerinde yer yer raslanan kısımlar, Synge'in bazı parçaları ayrı tutulacak olursa, Elizabeth devrindenberi her hangi bir dram yazarının yazılarından daha çok bize tesir eder. Rasyonalist olan Shaw bir materialist değildir; onun değer verdiği şeyler ahlâk değerleridir. Hayatın amacı ahlâk değerlerine doğru bir savaş, sahnenin amacı da bu savaşa yardım etmektedir.

Shaw tükenmez bir kaynaktır. Piyeslerinden bir çoklarının adlarını bile söyleyemedim. Meziyetlerinden bir çoğunu, meselâ gayet açık ve tesirli nesrini dramlarındaki kuvvetli hareket canlılığını anlatmaya vakit yok. Yalnız şunu söylemekle yetineceğim: o sosyal realizmden allegorik ve temsili hikâye tarzına, sonsuz ve tabiat üstü bir hoşnutsuzluğun tahrikiyle daha geniş bir hayal, daha heyecanlı bir içgüdüye doğru ilerlemektedir - bu, biraz önce sözünü ettiğim sonsuz rahat bilmezliğidir. O daima fikir ve inançlarda kararlılık aleyhindedir. Toplumda daima yeni genişlik arar, daima sınırları kırar ve hayatı inkâr değil kabul edenlerin tarafındadır. Onun taptığı kahramanlardan birinin Sheilley oluşu şaşılacak bir şey değildir. Shaw üzerindeki sözlerimi son piyeslerinden biri olan "Beklenmedik Adaların Budalası", ndan, uzun da olsa, bir parça olarak bitirmekten kendimi alamıyacağım. "Beklenmedik Adalar,, Britanya devletler birliğinin hayali bir kısmıdır; burada insanlar kendileri hakkındaki gerçekleri bulur, ve hayatı, kanun ve kuralları içinde değil, fakat taze ve orijinal

olan esas haliyle kabul ederler. Bu hayat kültürünün iki rahibiyle karşılaşıyoruz Pra erkek, Prola kadın aralarında geçen ve bence ilham ve bilgiyle damgalanmış bir yükseklik gösteren şu konuşma ile piyes sona erer:

Prola - Biz kehanetleri yerine getirmek ve kendimizi bilmecelere uydurmak için değil, hayatla güreşmek için burada bulunuyoruz. Fakat hiç bir zaman hayat umduğumuz gibi çıkmıyor.

Pra - Hayat, gece gelen bir hırsız gibi gelir.

Prola - Yahut da bir âşık gibi. Prola hiç bir zaman beklenenlerin çıktığı memlekete gitmeyecek.

Pra -. Beklenenlerin çıktığı memleket yoktur: bütün dünya Beklenmedik Adalardan ibarettir.

Prola - Bizim şu budalaların bunu görece kadar hayali olsaydı, evet. Dedim ya burası bilmeceler dünyası değil, bir mucizeler âlemdir. Bence her günün bir mucizesi olmalı ve hiç bir çocuk daha önce doğanlar gibi doğmamalıdır. Bu çocukların mucizesini seyretmek için de en son kötülüğe kadar katlanıp iyiliğin tohumunu bu kötülüğün içinden geçirip götüreceğim.

Pra - Öyleyse, yeni bilgi daima eskisini yalanlasa ve yeni kudret bunu kullanmasını bilmiyen çılgınların mahvına sebep olsa da ben, Pra, daima daha fazla bilgi, daha fazla kudret elde etmek için çabalamağa devam edeceğim.

Prola - İmperatorluklarımız bizi mahva sürüklediği zaman yeni cumhuriyetlerin plânını kuracağız, fakat plânlarımız bizi Beklenmedik Adalara götürecektir... Korkmuş çocuklar gibi ağlıyarak emniyet anyacağız; fakat Beklenmedik Adalarda emniyet yoktur, yarın, sürprizlerle mucizeleri emniyete tercih edenlerindir. Ben Prola, yaşayıp geliyeceğim, çünkü sürpriz ve mucizeler benim varlığımın aslıdır, yeknesak hayat benim için ölümdür. Her gün benim için bir mucizeler günü olursa ben hüküm gününden bile korkmam,,.

Eğer beni konferans vermeye çağırdığınız zaman, tam olarak bugünün piyeslerini ele alacağımı ummuşsanız korkarım ki inkisara uğradınız. Bunun için iki mazeret göstereceğim: birincisi, İngiltere'deyken bu piyesleri her zaman görebilecek durumda bulunmadığım, ikincisi ise, son üç yıl içinde İngiltere dışında bulunduğumdan bu piyesleri görüp okuyamadığımdır. Fakat izninle son bir kaç dakikamı son on veya onbeş yıla ait piyesleri gözden geçirmeye harcıyacağım.

Shaw, tabîî, bu son yıllar içinde de verimli bir yazar olmuştur. Sekseni aşmasına rağmen piyeslerinde büyük bir canlılık vardır. Son piyeslerinin çoğu siyasîdir. "The Apple Cart,, (1929) demokrasinin kusurlarını gösteren bir hicivdir. "Too True To Be Good,, (1932) iki harp arasındaki yirmi yılda görülen zihnî şaşkınlığı ele alır. "On the Rocks: Kayalar Üzerinde» (1935) siyasî bir karışıklık karşısında bir

başbakanın mücadelesini gösterir -1930-40 yıllarının meselelerini ve şahsiyetlerini tanıtabilecek şekilde temsil eder. "Bayan Milyoner,, (1937 sıralarında) bir toplum içinde kudret sahibi olmak isteğini, "Geneva,, (1939) Avrupa'da bugünkü durumu, Milletler Cemiyetini ve diktatörlüğün meydana çıkışını; "In Good King Charles' Golden Days: Kral Charles'in Altın günlerinde,, (1939) (daha başka meselelerle beraber) hükümdar seçme meselesini ele alır. Kral Charles "Hükümdarın nasıl seçileceği hâlâ çözülmemiş bir bilmece, medeniyetin bilmecevidir,, der... Shaw'un bu son piyeslerinde, biraz dağınık olsalar bile, onları diğerlerinin üstüne çıkararak bir nükte ve canlılık vardır. Bir parça aldığım Beklenmedik Adaların Budalası,, nın plânı belirsizdir fakat bir uçakta havalanmak gibi parlak ve cesur bir harekettir. "Kral Charles'in Altın Günleri,, ise tarihte güzel bir gezinti, çok çekici şekilde yumuşak ve insanîdir, yine de Shawa has beklenmedik şeylerle doludur. Üç kere yedinin ne olduğunu kolay yoldan çıkaramadığı için kafasında logaritma ile bulmaya çalışan Sir Isaac Newton'un, çapkın ikinci Charles ile konuşan Quaker George Fox'un, Nell Gwyn'in ve Charles'in diğer metreslerinin portreleri çok güzeldir. Bu piyes Shaw'un oldukça hafif fakat en hoş piyeslerinden biridir.

Diğer tanınmış dram yazarları 1930-40 arasındaki yıllarda da yazmışlardır - Maugham, Coward, O'Casey v. s. Yenilerin en iyisi James Bridie, J. B. Priestley ve Emyln Williams -bir İskoçyalı, bir İngiliz, bir Galli -dir. "The Sleeping Clergyman: Uyuyan Rahip,,," "The Anatomist,,," "Tobias and the Angel: Tobias ile Melek,, ve "Jonah and the Whale: Yunus ile Balina,, piyeslerini yazan Bridie sade ve tabii tiyatro dilini ustalıkla kullanır ve bu yüzden "Tobias,, ve "Jonah,, gibi dinî piyeslerinde realite ve büyük bir güzellik vardır. Bir romancı olarak ve radyodaki konuşmalarıyla çok iyi tanınan J. B. Priestley 1930 sıralarından başlayarak pek çok eser vermiştir: "Dangerous Corner: Tehlikeli Köşe,,," "Laburnum Grove: Laburnum Korusu,,," "Time and the Conways: Zaman ve Conway'ler,,," "I have Been Here Before: Bundan Önce burada Bulundum,,," "Ürdünü Geçen Jonathan,,," "Music at Night: Geceleyin Müzik,,," "They Came To a City: Bir Şehre Vardılar,, — bu listeye eserlerinin hepsini vermiş oluyoruz. Priestley büyük bir dram yazarı değilse de tesirli ve çeşitli yazan bir dram yazarıdır; yarattığı sahneler değişik, dili drama uygun ve canlı buluşları boldur. Fikir dramları yazmakta tutkusu vardır — otuz yıl önceki realistlerin fikirleri gibi sosyolojik fikir değil, fakat tesirli sahneler tertip etmekten daha geniş ilgileri olan bir dimağı aksettiren şiirli, sembolik fikirler. Bir yandan dilek ve ülküleri esere sihir vasfı verirken öte yandan hayatın gerçekleriyle pek güzel uğraşabiliyor. •Bu başarısını Yorkshire hayatına ait çok eğlenceli bir komedi olan "When We Are, Married: Evlendiğimiz zaman,, piyesinde göstermiştir. Emyln Williams Galli bir aktör ve dram yazarıdır. Dram yazmaya Fran-

sızcadan adapte ettiği "The Late Ghristopher Bean: Rahmetli Christopher Bean,, ile başlamış, bunun arkasından heyecanlı, felsefî bir ölüm hikâyesi olan "Night Must Fall: Gece olacaktır,, yazmıştır. "The Light of Heart: Kalbin Işığı,, adlı acıklı, güzel bir piyes ve 1890 yıllarında Gal memleketinde kömür sahasında bir madenci çocuğun meşhur oluşunu anlatan "The Corn is Green : Ekin yeşildir» adlı gayet güzel bir etütle sanatını daha da geliştirmiştir.

Konuşmamı heyecanlı sözlerle bitiremeyeceğim. Bugünkü dram çeşitli bir konudur ve İrlanda dramıyla Shaw'u ayıracak olursak dram üzerinde şümüllü hükümler yürütmek güçtür. Fakat hiç değilse tiyatroyunun çok canlı olduğunu ve dehasından şüphe edilmeyen genç yazarlar yoksa da usta, zekî ve samimî bir çok dram yazarları bulunduğunu söyleyebiliriz. Sahne hayatında aydın bir zevke işaret olan cesaret verici bir şey, İngiliz Balesi ve Glyndebourne operalarının gösterdiği gelişme ve gördüğü rağbettir. Opera tarihinde eşi görülmemiş bir sanat derecesine yükselen bu operanın rejisörü profesörü Ebert'i burada görmek benim için bir şereftir. Opera ve Bale üzerinde durmaya vakit yok fakat bunlar Britanya sahnelerinin esas olarak canlı olduğu ve dünyaya verecek pek çok yaratıcı orijinalliği bulunduğu hakkındaki inancımı kuvvetlendirmektedir.

Son sözüm, burada konuşabilmek zevk ve imtiyazını bana verdikleri için Fakülteye, Dekana ve İngilizce Enstitüsüne, ve beni sabırla dinlediğiniz için sizlere teşekkür etmektir.

Çeviren : Pervin ADA TAŞ

İlmî yardımcı